

חיים משותפים במוסדות האקדמיים להכשרת מורים בזמן המלחמה

בעת הסוערת הזאת, המסמך הנוכחי נועד להזכיר שאין חלופה לטיפול של מרקם החיים המשותף גם באקדמיה. זה ההווה וזה העתיד שלנו, ועלינו לשמור עליו מכל משמר. ולכן אנו עומדים על הצורך לקדם צעדים פרואקטיביים למען שמירת החוסן במוסדות.

כל המאבד נפש אחת כאילו איבד עולם מלא
וכל המקיים נפש אחת כאילו קיים עולם מלא
(משנה סנהדרין ד, ה; קוראן, סורת אלמאידה 5, 32).

רקע

בימים קשים אלה, אנו מזועזעים והמומים מהטבח האכזרי והנורא שביצעו טרוריסטים, אנשי ארגון "חמאס", שפגעו באזרחים חפים מפשע, תושבי עוטף עזה ואחרים, ללא הבחנה - זקנים, נשים, גברים וטף. המוסר המשותף של כולנו כבני אדם מגנה את המעשים בכל פה, והלב האנושי כואב בלשונות רבות ומגוונות. כחלק מהתגובה האנושית במצבי קיצון, אנחנו חווים קשת של רגשות: אובדן, אבל, כעס, תסכול ואף פיתוי לנקמה. המחקר והניסיון מראים שהתגובה למצבי קיצון עשויה לכלול התמקדות בזהות הקבוצתית "שלנו" והקצנה של התפיסה "אנחנו והם". יש לנו צורך להזדהות עם קבוצת הפנים "שלנו", להצדיק אותה ולזהות את עצמנו כחלק ממנה באופן חד-משמעי, ובד בבד לזהות אחרים כמי ששייכים באופן ברור לקבוצת החוץ, ולהוקיע אותה. במצבים כגון אלו, אין לנו אורך רוח לבירורים מדוקדקים או סבלנות לדקויות. והיות שכולנו ניזונים מכלי תקשורת שונים, בשפות שונות, נוצרות "בועות" שמשקפות לנו מציאות שונה לגמרי, דבר שרק מחריף את הקיטוב. תגובה זו עלולה להיות הרסנית למרקם החברתי המשותף שלנו כחברה רב-תרבותית בארץ, ועלולה להוביל לביטויי גזענות ואף לאלימות ([ראו מסמך של אקורד, לנווט בים סוער](#)).

עקב מצבי הקיצון הללו אנו נתקלים בפחד רב בקרב סטודנטים וסטודנטיות, יהודים וערבים כאחד. הם חוששים לחזור לספסל הלימודים, וחלקם אף משהים כליל את חזרתם לאקדמיה, מתוך חשש מ"המרחב המשותף" ומהיתכנותו של מפגש שיהיו בו גילויי גזענות או אלימות מצד זה או אחר. לצערנו, ההתמודדות עם האסון רק מתחילה. אך דווקא בעת הסוערת הזו, חשוב לזכור שאנו תלויים אלה באלה. שאין חלופה אחרת מלבד הטיפול של מרקם החיים המשותף באקדמיה. זה ההווה וזה העתיד שלנו, ועלינו לשמור עליו מכל משמר.

אנו נדרשים אפוא – הן ברמה החברתית הן ברמה המקצועית – למעשים אשר יבטיחו את מרקם החיים המשותף גם בתקופות נוראיות כמו זו שאנו מצויים בה עכשיו.

ברמה החברתית, המוסרית והערכית אנו נקראים למעשים אלטרואיסטיים, לסולידריות, לאחדות אל מול האיום ולמען מטרות משותפות. הרבה מאוד אזרחים שותפים לקריאה אנושית זו, והיא משקפת (על אף הקיטוב וההקצנה) את רצוננו לא רק בקיום פיזי אלא גם בהווי רוחני המשקף חברה אנושית המאופיינת בסולידריות, חמלה, עזרה לזולת וכל פעילות מצילת חיים.

ברמה המקצועית, האקדמיה נדרשת אף היא להבטיח שהמרחבים המשותפים שלה ישקפו חברה רבת-תרבותית; חברה המאופיינת בסולידריות אנושית ומטפחת שיח דמוקרטי, כזה המאפשר את המשכו של חופש הביטוי האקדמי גם בעיתות משבר ואובדן. כמובן, שיח מכיל, המשקף את המשכה הישיר של חשיבה ביקורתית, אין פירושו התעלמות או אי טיפול במקרים של הסתה לאלימות. על כן ראינו לנכון להוציא מסמך המלצות זה למוסדות האקדמיים להוראה, כדי להזכיר ולהאיר כיצד ניתן להתנהל בתקופה המורכבת הנוכחית.

כמוסדות אקדמיים להכשרת נשות ואנשי חינוך, מוטלות עלינו החובה והזכות לשמור ואף לחזק את חוסנה של החברה שלנו כחברה דמוקרטית ורב-תרבותית בעלת ערכים הומניים משותפים, גם עבור חברי הסגל וגם עבור הסטודנטים, שאנו מהווים עבורם דוגמה ומופת. עלינו לראות את הנולד, להקדים ככל הניתן רפואה למכה, ולהיות ערוכים להגיב במידת הצורך.

במסגרת זו אנו מציעים לנקוט צעדים פרואקטיביים חיוניים, על בסיס חמשת העקרונות שלהלן:

1. הדגשת ההכרח לראות במוסר האנושי בסיס משותף לכול
2. קריאה לאמפתיה ולרגישות
3. הצבת גבול חד-משמעי נגד הסתה לאלימות וגזענות
4. אבחנה ברורה בין הסתה לבין חופש ביטוי
5. פעילות תמיכה ופעילות חינוכית

אנו תקווה שעקרונות אלו ישמשו נר לרגלינו בכל מעגלי הפעילות במוסדות להכשרה להוראה:

- אל מול סגל מנהלי ואקדמי
- במסגרת הקורסים והלימוד הפרונטלי והמקוון
- במרחבים המשותפים בקמפוסים
- בפעילות ברשתות החברתיות
- בהתנסות בליווי הסטודנטים בבתי הספר ואל מול בתי הספר
- בשותפות עם אגודות וארגוני הסטודנטים
- בפעילות יחסי חוץ ואל מול גורמים בקהילה

להלן נציג פירוט של חמשת העקרונות.

1. הדגשת ההכרח לראות במוסר האנושי בסיס משותף לכול

חשוב לקרוא לביסוס כל הפעילות שלנו במוסדות האקדמיים להוראה על המוסר האנושי, זכויות האדם ועקרון "שוויון ערך האדם", ולפיהם כל אדם, כמי שנברא בצלם, זכאי לזכויות ונדרש לסטנדרטים של התנהגות מוסרית.

2. קריאה לאמפתיה ולרגישות

כדאי להוציא קריאה לאמפתיה, לרגישות, לשותפות, לסולידריות ולהרגעת הרוחות על רקע המצב, וגם כללי אצבע לדרכי התבטאות ([ראו למשל כללי התבטאות ברשת](#)). קריאה משותפת של מובילות ומובילי ההכשרה להוראה בישראל (דוגמת הקריאה שיצאה בנוגע לתפקידם של נשות ואנשי חינוך בעיתות משבר, מצורף), יכולה להיות חזקה במיוחד, אך היא צריכה לצאת לכל הפחות בכל מוסד.

3. הצבת גבול חד-משמעי נגד הסתה לאלימות וגזענות

אנו עדים בימים האחרונים לקריאות למנוע מקרים של הסתה לטרור. אין חולק על כך שככל שיש מקרים כאלה, יש להוקיעם בתקיפות, ולשם כך כבר קיים חוק ברור שיש לפעול על פיו. בה בעת, כיוון שאנחנו במצב קיצון המועד לקיטוב, חשוב שההודעות של המוסדות לא תתפרשנה כאיומים על קבוצות מסוימות הנדרשות להוכיח כעת את חפותן. כבר שמענו על מקרים שבהם סטודנטים ערבים הואשמו בתמיכה בטרור בגלל ציטוט פסוקים מהקוראן או לבוש מסורתי, וגם על סטודנטים יהודים שביטאו פחד מחזרה ללימודים לצד ערבים. סביר שכבר יש, ועוד יהיו, מקרים של הסתה לאלימות ולגזענות, וחשוב שהיחס של המוסדות ימשיך להיות שוויוני – הן בהודעות, הן במעשים. במיוחד בעת הזו, נקיטת פעולה ללא בדיקה עלולה להעמיק את השסע בחברה הישראלית. יש לוודא כי קיים מנגנון לטיפול בתלונות מעין אלה, ושבצוות הבדיקה מעורבים גורמים בעלי ידע רב-תרבותי מתאים. בעלי ידע שכזה יכולים להבין את ההקשר של ההתבטאות המדוברת (לחומרה או לקולה, לגופו של עניין), וגם לתווך את הדברים לכל הגורמים המעורבים. בהקשר זה, כמוסדות חינוך, חשובים מאוד גם השקיפות והמענה למתלוננים השונים.

4. הבחנה ברורה בין הסתה לבין חופש ביטוי

בהקשר זה אנו רואים לנכון להעיר כי יש להבחין בין הסתה אסורה המובילה לפגיעה באחר, לבין חופש ביטוי. כחלק מחוסנה של חברה דמוקרטית בכלל, וכחלק מערכיה של האקדמיה בפרט, יש לשמור גם על חופש הביטוי.

5. פעילות תמיכה ופעילות חינוכית

כחלק מהתמיכה שלנו בחברי הסגל, ושל התמיכה שלהם בסטודנטים, שבתורם יתמכו בילדות ובילדים, חשוב להיות בקשר עם כל אחת ואחד מחברות וחברי הסגל, מהסטודנטיות והסטודנטים, לשאול לשלומם ולבדוק מה מצבם בצל האירועים. כמובן, לא כולם מגיבים לאירועים באותו אופן ברמה אישית, ולא כולם מושפעים באותו אופן, על רקע מעגלי השייכות השונים – הגיאוגרפיים, החברתיים ואף האידאולוגיים. חשוב לאפשר מסגרות תמיכה מסודרות, רגישות ואמפתיות גם ברמת הפרט וגם ברמת החוגים, החטיבות, התוכניות וכו', והתייחסות מתאימה בקורסים, בהדרכה פדגוגית ובעבודה המעשית. זהו חלק אינטגרלי גם מהעשייה החינוכית שהמוסדות אמונים עליה, ועל הכשרת פרחי ההוראה להיות אמונים עליה בבתי הספר ובגנים.

גם במסגרת זו, חשוב להעלות את נושאי הסולידריות והחיים המשותפים במיוחד בעת הזאת. התפיסה החינוכית צריכה לייצר מרחב חברתי מוגן לכלל הסגל האקדמי והמנהלי, ולכל סטודנט וסטודנטית. חשוב לשוב ולהדגיש את כללי השיח בכלל המעגלים ([ראו למשל המסמך המצורף של מחנכים לשינוי](#)). חשוב להבהיר כיצד אנחנו כמוסדות חינוך וכמחנכים מצפים שיתנהל שיח – אקדמי, אינטלקטואלי, רגשי ומתחשב, וגם סתם תרבותי ואזרחי.

אנו רואים לנכון להזכיר כי חשיבה ביקורתית וניהול שיח בין בעלי דעות שונות הם מטרות חינוכיות נעלות. גם אם בימים אלה אנו נמנעים משיח לעומתי (קונפליקטואלי) שעלול להיות הרסני למרחב המשותף ([ראו "שיטת הרמזור" של אקורד](#)), נשאף להמשיך לאפשר השמעת דעות ואף לקיים דיאלוג ככל שניתן, וככל שיתאפשר במהרה כשנצא מהאירוע הקיצוני שאנחנו נתונים בו.

בהזדמנות זו אנו מבקשים לעדכן בפעולות בנושא:

1. אגף ההכשרה האקדמית מוביל חדר מצב ארצי להתייעצות ומענה בנושאי חיים משותפים לכלל המוסדות להכשרת מורים בעת המלחמה הנוכחית. אתם מוזמנים לפנות אל גבי מרים עווד מורד, טלפון 0546734171 או במייל miriamawad.m@outlook.co.il, לכל שאלה, הערה או בירור.
2. פורום חיים משותפים במכון מופ"ת ממשיך לקיים מפגשים שוטפים והתייעצויות אד הוק. חברים בפורום נציגים ממשד החינוך, מארגונים שונים ובעיקר נציגי המוסדות. מוסדות שעדיין לא שלחו נציגים מוזמנים לעשות זאת. כמו כן ניתן להתייעץ עם רכזי הפורום מועין פחראלדין 0523631870 או mueen1@gmail.com ואור מרגלית 0546209628 או margalit.or@l-w.ac.il.
3. נציגי אגף ההכשרה האקדמית שותפים לפורום חירום ארצי - ערים מעורבות. תובנות הפורום מיושמות ומועברות לסגלים האקדמיים במסגרת פורום חיים משותפים.

סיכום

על מערכת החינוך מוטלת אחריות רבה לקידום ערכים דמוקרטיים של אזרחות וחברה משותפת. עליה להבטיח לבוגרי הכשרות המורים ולעובדיה גיבוי, הכשרה וכלים להתמודדות עם קונפליקטים בכיתות מגוונות ולהפחתת הפחד מהאחר. באווירה הציבורית הנוכחית קיימת חשיבות רבה להעברת מסר חד-משמעי ברוח הדברים האמורים. עלינו לזכור שכולנו – מרצים ומדריכים במכללות, סטודנטיות וסטודנטים להוראה, ילדות וילדים – קודם כול בני אדם בעלי רגשות, תפיסות, חוזקות וחולשות. ככאלה, מגיעות לנו זכויות וחלות עלינו חובות של התנהגות מוסרית כלפי הזולת, ותביעה להתנהלות סולידרית ואחראית וליחס אנושי כלפינו.

בברכה,

פורום חיים משותפים במכון מופ"ת

ד"ר ח'אלד אבו ראס, מכון שלום הרטמן ומכללת סכנין
מסי אייזק, רכזת חינוך נגד גזענות, האגודה לזכויות האזרח
איילת אילני, דיקאנית סטודנטים, מכללת אורנים
אושרת אלמליח, חינוך לחיים משותפים עמותת סיכוי-אופוק
רעות בן-חורין, מרכז רוסינג לחינוך ודיאלוג
ד"ר נורית בסמן מור, המכללה האקדמית על שם קיי
גיא ברק, ממונה גיש"ה באקדמיה, המכללה האקדמית בית ברל
פרופ' עדן הכהן, דיקן הסטודנטים, המכללה האקדמית הרצוג
ד"ר דבורה הלרשטיין-יחזקאל, המרכז האקדמי לוינסקי – וינגייט
ד"ר יוספה טביב כליף, מנהלת תוכנית גיש"ה באקדמיה, שותפויות רוטשילד; מכללת דוד ילין
עינת יהודה, ממונה על תקווה ישראלית, המכללה האקדמית אחוה
ד"ר למיס עודה-סאבא, המרכז האקדמי לוינסקי – וינגייט
ד"ר יעל לנדאו, רכזת חיים משותפים, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין
מחמוד סינדיאני, המרכז האקדמי לוינסקי - וינגייט
לירון פלג הדומי, ראשת תחום גיוון והוגנות, סמינר הקיבוצים
ד"ר ורד ציוני קורן, האוניברסיטה העברית
רעות קדרון, מנהלת משחקים לעתיד, מחלקת חינוך, מרכז אקורד
פרופ' קלוזי טל, האקדמית חמדת והמרכז האקדמי לוינסקי - וינגייט
מרים עווד מורד, רפרנטית חברה ערבית באגף ההכשרה האקדמית, משרד החינוך
ד"ר אור מרגלית, נציב תקווה ישראלית ומיגור גזענות, המרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט; רכז הפורום לחיים משותפים במכון מופ"ת
מועין פחראלדיון, מרצה ומנחה ביחידה לרב-תרבויות, המכללה האקדמית על שם קיי; רכז הפורום לחיים משותפים במכון מופ"ת